

VEEL LÕPPEMATA NULLINDAD

Methis. Studia Humaniora Estonica 2013, nr 11. Nullindate erinumber. Koostajad ja toimetajad Piret Viires, Priit Kruus. 148 lk.

Alustuseks võiks trotslikult küsida, kas üldse peab midagi kirjutama kogumikust, mille koostajad tulevad sissejuhatuse lõpuks lagedale lausega: „Diskussioon nullindate üle algas 2006. aastal ja tinglikult võiksime lõpp-punktiks panna aasta 2013” (lk 8). Nii et arutelu polegi teretulnud ning jääb üle vaid konstateerida, et seesinane erinumber ongi nullindate vaidlustamatu ausammas ja lühikroonika?

Ent lugedes hakkab üsna pea silma, kuidas Methise nullindate erinumber kõigi oma väärtuste juures siiski arutelu lõpp-punkti staatust välja ei kannata. Leidub nii tähelepanuväärseid sisemisi vastuolusid kui ka ebakõlasid artiklites esitatud väidete ning kultuuriruumis endas tajutava vahel. Kogumiku ilmumise järel toimus Eesti kirjanduselus ju õige mitu laiemat meediahuvi äratanud sündmust või protsessi, mis ühelt poolt kuulusid justkui juba 2010. aastatesse, teisalt aga on nende juured selgelt eelmises kümnendis: nimetagem poleemikat Facebookis avaldatava (nais)luule ja eriti Liina Tammiste „enteriluule” kunstilise kvaliteedi üle; Sirbi skandaali, Kaur Kenderi osa selles ning rühmituse ZA/UM avaliku kuvandi muutust; Valdur Mikita „Lingvistilise metsa” kujunemist üldrahvalikuks bestselleriks. Tulen nende juurde veel allpool tagasi; neist tärkab küsimus, mis saadab küllap iga kümnendi kokkuvõtet: kas too kümnend ikka lõppes oma lõpuga?

Või elame endiselt „pikkades nullindates”...

Ning ei saa märkamata jätta, mida kõike selles Methises nullindatest ei ole. Ei ole peaaegu sõnagi omamaisest ulmest, mis kümnendi jooksul kujunes Indtrek Hargla, Leo Kunnase ja mõne teisegi käe alt kaubanduslikult menukaks ja leidis ka kriitilist tunnustamist väljaspool oma subkultuurset nišši. Ei ole pikemalt käsitletud Andrus Kivirähki fenomeni (kuigi osalt kogumiku lähtematerjaliks saanud konverentsil „Nurklikud nullindad” postuleeris Kajar Pruul just Kivirähki möödunud kümnendi kirjandusliku keskmene). Ei ole – üllatav küll – omaette põhjalikumalt analüüsi kümnendi luulekeelest (kuigi siin võib vastu väita, et just see on juba niigi olnud varasemate nullindate-käsitluste keskmes). Ei ole suurt midagi keskmise ja vanema põlve prosaistide kohta (erandiks Leena Kurvet-Käosaare ja Rutt Hinrikuse „Elulookirjutus taasiseseisvumisest nullindateni”, kust aga näiteks on täiesti välja unustatud Ene Mihkelson, kelle romaanides on ometi tuntav ka omaeluloolisus). Ei ole sõnagi Erik Tohvri ja teiste laenutusiidolite kohta, kes vähemasti nullindate kestel polnud erinumbris eritletud trendidest kuigivõrd mõjutatud, ent ometi on paljudele lugejatele kümnendi tähtsautoriteks. Ei ole artiklit tõlkekirjanduse mõjust eesti autoritele (mille jaoks olnuks aluseks võtta Jan Kausi suurepärase tõlgete ülevaade „Mälu kõhetumise vastu”).¹

¹ J. K a u s, Mälu kõhetumise vastu. Ülend viimase kümnendi eestikeelsest tõlke-

Seda loetelu võiks veel jätkata – ent kui nüüd jätta kõrvale too diskussiooni sulgemise ambitsioon, siis oleks ju ausam ja heasoovlikum keskenduda ikkagi sellele, mis siin kogumikus on. Ja on siiski rõomustavalt palju.

Eriti väärtuslikuna tahan esile tõsta Aare Pilve artiklit „Väike teatmik (Tartu) paranoiakriitilise risoomi kohta”. Ühelt poolt muidugi subjektiivselt veendumusest, et paljuski pakkus just selles kokku võetud eksperimentaalne tekstiloome kogu kümnendi kirka- maid ja üllatavamaid lugemiselamusi (jäädes kummatigi nii reaajas kui ka hilisemais kokkuvõtteis valdavalt tun- nustuseta, kuna ei leidnud mõistmist ega mõistmistahetki pealinna literaa- tide-promootorite seas, kelle maitse on kippunud algupärase kirjanduse mee- diakajastuse, auhindamise ja ekspordi üle domineerima). Teiselt poolt aga hakkab viivuti lausa kahju, et ma tee- masse nii „sisse kasvanud” olen – sooviksin suuta lugeda seda lopsakas stiil- lis, looduseuurija romantismiga kirjutat- tud alternatiivkroonikat uudishimuliku vähikuna, kelle uskumisvõime see proo- vile paneb, kuna tundub nii tihti maagi- lis-realistliku müstifikatsioonina. Ent need isevärki autorid ja teosed on töö- poolest olemas olnud, on ju ka praegu ja Pilv tõestab (taas), et nad on märksa enamat pentsikuist vinjettidest kohali- ku kirjandusloo servadel. Ning Valdur Mikita ja üha enam ka Paavo Matsini praegune edu on tunnistuseks, et sel- lest „risoomist” võrsunu võib uuel küm- nendil enamgi lugejaid-nautijaid leida.

Igatahes on Pilve kaastöö see, mida Methisest esimesena kooliõpilastele lugeda annaksin – nii omaette kirjan- duslikuks elamuseks kui vägeva allika- loetelu pärast, mis võimaldab pikki edasisi avastusretki. Aga ka seetõttu, et just Pilv on ses kogumikus kõige

ilukirjandusest. – Keel ja Kirjandus 2013, nr 2, lk 95–111.

enam märganud kirjanduse ja teiste kultuurivaldkondade vahelisi sidemeid. Tuleks vaid tekstis parandada mõned näpuvead, mis vähem põhjalikus käsit- luses ei hakkakski silma, aga siin seda enam: Laimre on Marco, mitte Marko (lk 35); festivali nimi on „Mood-Perfor- mance-Tants”, mitte „Mood. Tants. Per- formance” (lk 37); Erkki Luugi kuulsa seinalause lisandus oli „ACTA, SOPA, PIPA” (mitte „ACTA, PIPA, SOPA”, lk 37). Ning kui juba on ära mainitud uude kümnendisse kuuluv psühogeograafi- line kogumik „Mitte-Tartu”, mis kõne- alusest kirjanduslikust kogukonnast välja kasvas, siis võiks lühidalt viida- ta ka Jaan Malini algatatud festivalile „Hullunud Tartu” – kuigi esinejate vali- kult ehk mõneti alalhoidlikum, kannab ju seegi sarnast linnaperifeeriaste taas- elustamise vaimu. Samuti tasunuks ära märkida Kiwa praegune tegevus hipiajastu siinsete ilmingute taaskaar- distajana (millega omakorda seonduvad Vladimir Wiedemanni ja Dmitri Petrija- kovi isevärki teosed, mis jällegi mitmele eksp-aktivistile² korda läinud).

Aga ehk on nood juba uue kümnen- di teemad. Millega Pilve lühiteatmik- ku just nullindate lõikes annaks edasi arendada, on eksp-kirjanduse retsept- sioonianalüüs ja sellega seonduvad pa- radoksid. Nii näiteks on Tartu NAK-iga seotud kriitikud olnud eksp-i suhtes val- davalt skeptilised ja küllap seetõttu Pil- ve risoomikäsitlusest kõrvale jäänud, ehkki ekspis(ki) oluline tegija Mehis Heinsaar on ka NAK-i liige; Aapo Ilve- se proosaminiatuuride kogus „Ema on kajaka juures” (2001) on mitmeid eks- pilikke võtteid, nagu ka mitmes Vahur

² Sõna „eksp” seletab Aare Pilv oma artik- lis nii: „Eksp on loomulikult lühend „ekspe- rimentaalsest” ning selle kõige manifestee- rivam väljund trükitud kujul on Vihiku eri- number „eksp eri mentaal eri” (2008), mille toimetaja oli Erkki Luuk, kes kirjutas sinna ka seletava-kehtestava teksti „eksperimen- taalne tekst: kummitused ja predikaadid”” (lk 23).

Afanasjevi teoses; ekspi üks suuremaid kriitikuid Veiko Märka on ju ise valdavalt teiste tekstide remiksija; ning NAK-i suvelaagris „Lätete pääl” on leerid läbi aegade lõimunud. Eksp-tegelaste suhted kaasaegse kunsti „skeenega” või ka avangardse muusikaga ootavad samuti põhjalikumat kaardistamist.

Mitmeti intrigeeriv ja kindlasti nullindate uurimist jätkama kehtuv on ka Priit Kruusi artikkel „Nooruse valuuta. „Noorkirjanik” ja „rühmitus” nullindatel”. Kui 1990-ndate rühmitustelainet on ikka mõnevõrra analüüsitud (ka Kruus ise), siis nullindate järg sellele on üsna unarusse jäänud. Eks nii seetõttu, et nullindatel oligi noorautorite tulek kirjandusse eelnevast kümnendist märksa vähemal määral rühmitustega seotud (ning rühmitused ise hajusamad ja/või tüürikesed), kui ka seetõttu, et lihtsalt vara on veel aru saada, kes nullindate uustulnukatest üleüldse kestvamalt kanda on kinnitanud ja millega süvitsi käsitlemise ära teeninud. Ent Kruus jääb kümnendi rühmituste ja almanahhikoosluste elukäiku vaagides siiski veel napisõnalisemaks, kui ta materjali ahtruse poolt sunnitud on. Veidi liiga palju mahtu on artiklis pühendatud „noorkirjaniku” mõiste ajaloo vestmisele, „noorkirjaniku” ja „noorte-kirjaniku” mõistete eristamisele, „rühmituse” mõiste piiritlemisele – mis kõik on küll tausta loomiseks kuigivõrd asjakohased, ent autoril tasunuks enam keskenduda just iseenda vahetu ajastukogemuse mõtestamisele ja põhjendamisele, miks kõnealused rühmitused ja nendes tegutsenud kirjanikuhakatised praeguse seisuga valdavalt ei ole (ilu)kirjandusse püsima jäänud.

Eks siin ole vist oma osa diskreetsusel ja diplomaatilisel. Kruus toob näiteid sellest, kuidas mitmed 1990-ndate lõpul kirjandusse tulnud (siinkirjutaja sealhulgas) nullindate alguses hakkasid veel noorematele kohta looma, „et saavutada ise seekaudu „vana olija”

staatust” (lk 52); ent ta ei kipu eriti detailselt analüüsima, miks see teatepulgaga edasiandmine kuigi hästi ei õnnestunud. Nii nendib ta eelneva kümnendi menurühmituse TNT hüüumärgistatud järglase kohta: „Hoolimata entusiastlikust algusest ei jõudnud TNT! aga koguteoseni, kuigi nõudlust ja ootusi selle suhtes avaldati” (lk 52). Aga miks ikkagi ei jõudnud? (Ja kes avaldas nõudlust ja ootusi? Umbisikulisus kummitab seda artiklit mõnel teiselgi hetkel.) Mõni lehekülj hiljem loeme lausa, et „TNT!-l puudus aga omaalgatuslikkus” (lk 55), mis läheb mõneti vastuollu „entusiastliku algusega”. Kas oli asi ainult noorte ujeduses või kiires tüdimises? Või – kui nüüd ise (enese)kriitiliselt toda aega meenutada – siiski ka selles, et sajan-divahetuse kirjanduspaavstideks pürgijad konkureerisid omavahel patroneeriva võidurelvastumise abil, kogudes ja haipides „uusi nägusid”, kuid hoolides omaenda (noortesõbraliku) „vana olija” autoriteedi kinnistamisest märksa rohkem kui alustavate autorite arendamisest (kindlasti ei toimunud see samaväärselt tööga, mida Kruus ise Värske Rõhu toimetajana asus tegema ja millel on olnud ka kestvamad tulemused)? Kruus teab seda kõike, aga eelistab kõnelda vihjete keeles – ent kes perioodi peensusi ei mäleta, see neid vihjeid lah-ti ei loe...

Mõnel juhul on rühmituse lõhkimineku lugu juba kellegi poolt valmiski kirjutatud, aga Kruus ei rutta seda kasutama. Näiteks mainib ta rühmituse Mung praalivat piltitulekut, aga siis tulevad juba jutuks selle ekshliikmete sooloteosed – ja ei midagi põhjustest, miks Mung nii ruttu lagunes, ehkki selle kohta on Vihikus ilmunud ühe asjaosalise Peeter Helme meenusus.³ Subjektiivne ja eetilisel vaieldav küll, aga vähemasti konkreetne alus ka teiste asjaosaliste käsitlemiseks ja järeltõlgete tegemiseks.

³ P. Helme, MUNGI tõus ja langus. – Vihik 2004, kd 6, lk 3–9.

Midagi ajastule olemuslikku Mungi nurjunud provokatiivsuses siiski on ja üht-teist selle analüüsist võiks tänastelegi parnassile tunglejatele harivaks osutada.

Kas või ZA/UM-ile, mille eksistents Kruusi järeldestega huvitavas dialoogi asub. Oma artikli kokkuvõttes väidab Kruus nimelt: „Rühmitumise vaatepunktist on nullindaid (pärast 2002. aasta lühikest järellainet) põhjust nimetada pigem individualismi ajastuks: (noor)kirjandusest ei räägita rühmituste, vaid autorite kaudu, programmide või manifestide asemel on tähelepanu all üksikteosed. [---] Samas oli nullindatel märgata teist laadi koondumisi – veebikanalite ja trükiväljaannete autorkondadena” (lk 60). ZA/UM tuli kümnendi lõpul esile küll suhteliselt hajusa autoriteringiga veebikanalina, ent omandas üha enam rühmituse tunnusjooni: kuni Sirbi ülevõtmise aegsete ühisrivistuste ja manifestideni. Kruusi artikkel ZA/UM-i ei maini, ent ometi on selle grupeeringu Kenderi-vaimustusest kantud kultuurivallutuslikes ambitsioonides – nagu ka nende läbipõrumises Sirbi skandaali käigus – tuntav nii 1990-ndate lõpu kui ka nullindate (noor)kirjanduses toimunu ning veel enam selles (ja selle konstruktiivsel kritiseerimisel) toimumata jäänud. Ehk võivad tulevased analüütikud nentida, et Sirbi skandaali säärane kulg oli tööpoolest üks „pikkade nullindate” ja neis kummitavate ülbete üheksakümnendate lõpp-punkte. Mis asjaosalistest 2010-ndate käigus saab või järele jääb, on vara arvata.

Ent naaskem veel mõneks viivuks Kruusi kirjapandu juurde. Artikli suurim väärtus seisneb mu arvates hoopis kirjanduskriitika jaoks perifeerseks jäänud, kuid üsnagi arvukat lugejaskonda kujundanud ning nii mõnelegi tänaseks tuntud autorile esimeseks stardiplatvormiks saanud veebikeskondade (KLOAAK, POOGEN, „Delfi

noortekas”) kaardistamises; Kruus mainib isegi nende liikmete hulka. Miks ma seda nii oluliseks pean, sellest allpool, mõnd kõnealuse Methise erinumbri problemaatilisemat kaastööd käsitledes. Ent kui juba on asutud „väikese kirjandusloo” osas faktitäpsust taotlema, siis ei saa ma ka mitmeid nihu läinud piasjasju õgvendamata jätta: P. I. Filimonov polnud rühmituse Tuulelohe liige, nagu lk 54 väidetud, vaid kuulus Tallinna rühmitusse Nurgad (millele viitab samas kogumikus lk 67 Igor Kotjuh). Mihkel Samarüütl ja siinkirjutaja toimetatud ajakiri Hoi., hilisem ,et (Aare Pilv loetleb veel nimesid, jõudmata siiski mõne viimase numbrini) nimedeni) levis küll ka tõesti paberile paljundatuna, nagu Kruus lk 56 täheldab, ent lõviosa lugejaskonnast saavutas siiski e-posti teel levides ja kirjanduslistidesse jõudes. People&Poetry liikmete loetelu (samuti lk 56) tekitanuks nii mõneski lugejas ilmselt ahhaa-efekti, kui Kruus avanuks nimed pseudonüümide taga: Leone, Ellom, Jack, Sanctus ja Katrin olid vastavalt praegu Tartu Trükimuseumi juhtiv Lemmit Kaplinski; tema öde, nii eesti kui ka inglise keeles luuletav Elo-Mall Toomet; kirjandusteadlane, tõlkija ja prosaist Jaak Tomberg; kultuuriblogija ja hiljaaegu luulekogu debüteerinud Mario Pulver; ning samuti hiljaaegu romaanidebüüdi teinud Katrin Oja. Mainimata on esinemistel osalenud Pets ehk kunstiteadlane Peeter Talvistu. Paar lehekülge hiljem täheldab Kruus veel, et „sündikaadis People&Poetry [on] alustanud ka Martin Oja” – tööpoolest ta sinna Martineze nime all kuulus, ent ta ei „alustanud” seal ega ole 2003. aasta luulekogu ta debüüt: nimelt juba 1998 ilmus talt S. K. Richardsoni nime all proosateos „Ühe nohiku seiklusi”. Ent kogu lugupidamise juures nimetatute suhtes – need on siiski tõesti pisiapsud, mis ei väära Kruusi üldistusi ega ta lähtematerjali edasise uurimise vajadust.

Kolme artikli suunas teen siinkohal vaid põgusa peanoogutuse: ülevaadetena mõjuvad need üsna ammendavalt, suurema poleemika tekitamisele ei püüdle ja tött-öelda käsitlevad neid nullindate kirjanduse valdkondi, millega ise vähem kursis olen. Ehk leidub karmimaid vaidlejaid.

Anneli Kõvamehe „Nullindate reisi-kirjad: minu-vaated maailmale” vaeb kirjastuse Petrone Print „Minu...”-sarja teoste ühisjooni, vajakajäämisi ja menu põhjusi. Laiem ühiskonna- ja kultuuri-teoreetiline taust on artiklisse ladusalt integreeritud, puudu jääb ehk seoste loomisest nullindate teiste algupärase kirjanduse suundadega. Isegi kui sarja kaasautorite seas on vähe „päriskirjanikke” (ja seegi võib olla sarja menu põhjus), on „rahulolematuse oma eluga ja/või isiklikud läbielamised” ning „teekonna, põgenemise motiiv” (lk 88) siiski kümnendi kirjanduses märksa laiemalt levinud; ning tähelepanu äratanud reisikirju kirjutati ju ka väljaspool kõnealust sarja.

Käosaare-Hinrikuse käsitlust oma-elulookirjutusest juba ülalpool korraks mainisin. Teoreetiline taust on siingi asjakohaselt esitatud. Põhjalik žanri piiride vaagimine (ja kirjandusliku väärtuse piiride vaagimine žanris) on antud juhul küllap paratamatu, nagu on seda ka ühese järelduse puudumine. Autorite lühianalüüsi on suudetud veenvalt tervikpildiks sünteesida – ainult et, jah, kuidas oli võimalik kokku võtta kümnendi mälu kirjandust ja omaeluloolisust, viitamata kordagi Ene Mihkelsoni romaanidele? Ainuüksi seetõttu, et need on ikkagi selgelt – selgemalt kui viidatud Kõivu või Önnepalu või Kaplinski teosed – positsioneeritud ilukirjanduse, mitte mälestustena? Aga on see siis ikka nii selge?

Ja veidi piinlik on näha muidu nii heas mõttes konservatiivselt akadeemilises uurimuses kirvetõiseid lauseid, nagu „Paljud levimuusikud ei ole ise

vaeva näinud, sest neile on kirjutajad ja nende abilised ise pakkumised teinud” (lk 103) – olles ise aidanud ühel muusikul elulooraamatut kirjutada, võin küll kinnitada, et see polnud talle sugugi vaevadeta protsess ei meenutamise ega selle sõnadesse panemise osas, ega ole ta „pelga” pakkumisele vastanuna sugugi vähem kaasautor. Mul pole alust arvata, et see teiste muusikubiograafiate puhul põhimõtteliselt teisiti olnuks (iseasi, mis neist välja tuli, aga nii mõnigi muusik on ka avaldanud pettumust lohakalt ja ülejala vormistatud tulemus üle).

Luule Epneri „Teispool draamat: tekst nullindate teatris” on põhjalik ja põnev artikkel, milles teooria ja mõisteanalüüs on läbivalt näidetega toetatud ning mis mõtestab veenvalt neid otsinguid, mis iseloomustavad nii nullindate kui juba kümnendategi eesti teatrit. Jällegi oleksin lootnud näha enam seoseid ilukirjanduse suundumustega, kui võrd päris mitmed nullindatel luule või proosaga alustanud autorid on ka või ennekõike just draamažanri (või valdavalt etendamiseks mõeldud tekstihübriididesse) edasi liikunud – Paavo Piik, Diana Leesalu, Jim Ashilevi, Maria Lee on need meeldehüppavad nimed, kellest mõnd Epner ka põgusalt mainib, kuid kelle muužanriline taust jääb artiklis toonitamata. Urmas Vadit kui omaette põnevat nähtust lavastava kirjanikuna tuletatakse samuti meelde vaid korraldaks, kuid üks tema uus loominguline avanemine jääbki juba kümnendivahe- tusse; ja pealegi Epner ei pretendeerigi ju ennekõike autorikesksusele. Mõned laiendused kümnendivahetust tähistaval dramaatilise performatiivsuse ja ühiskondliku vaatemängu piiride hägustumise teemal olen lubanud kirjutada tänava ilmuvasse „Teatrielusse” (ennekõike mõeldes Aare Pilve virtuaalnäidendile „Me oleme vabad”).⁴ Muide,

⁴ <http://aaree.blogspot.com/2012/06/me-ole-me-vabad-virtuaalnaidend.html>, blogis avaldatud 12. VI 2012, kuid tekstid pärinevad

veel üks puudumine kõnealusest kogumikust: Epneri omaga võrreldav käsitlus kirjandusest ja laiemalt tekstipraktikatest nullindate Eesti filmis.

Teabeküllane, ent ühtlasi metodoloogiliselt problemaatiline on Igor Kotjuhi artikkel „Eesti venekeelse kirjanduse nullindate põlvkond: vastuvõtt ja tõrked omaks tunnistamisel”, mis annab kütkestava ülevaate põlvkondlikust mentaliteedimuutusest eestivene kirjanduses ja samas eesti kirjandushuviliste ambivalentsetest hoiakutest-praktikatest selle kirjanduse suhtes.⁵ Ent Kotjuh satub uurijana ebamugavasse olukorda, kus üks kolmest põhilisest (et mitte öelda – ainsast) nullindatel eesti kirjanduspildis läbi löönud vene taustaga autorist on ta ise, olles nii sunnitud (?) kõnelema oma loomingust ja retseptsioonist kolmandas isikus. Ning ta enese, P. I. Filimonovi ja Andrei Ivanovi raamatute eestikeelse retseptsiooni analüüs kipub nende autoritega seostatud kirjanikunimede „pilvi” moodustada püüdes ülemäärase kvantitatiivsuse rappa: mis tolku on arvustustes esinevate nimede statistikast, kui ei võeta arvesse nende mainimise konteksti? Kotjuh aga laob üheväärse-na ritta (või diagrammiringidesse) nii otseseid võrdlusi (Filimonov-Kangro, Filimonov-Houellebecq) kui ka üldisemalt tõlkekirjanduse üle mõtisklemise käigus pooljuhtumisi mainitud autoreid (Önnepalu, keda Peeter Helme ei võrdle ju otseselt Kotjuhiga). Ning mida teeb „kirjanduslike autoriteetide” loetelus Andrus Ansip (lk 77)?

Aga kõige suuremate metodoloogiliste probleemide juurde me alles jõuame ning need tulevad esile kogumiku ühe

valdavalt kaks aastat varasemast eksperimentist Facebooki suhtlusvõrgustikus.

⁵ Kotjuhi poolt välja toodud problemaatikast olen lähtunud ka, arvustades P. I. Filimonovi romaani „Thalassa! Thalassa!”: B. V a h e r, Kui veest saab aur ja aurust vile. – Vikerraar 2013, nr 10/11, lk 172–178.

koostaja Piret Viirese artiklis „Digimodernistlik eesti kirjanik” ning „Teooria-vahenduse” rubriiki tõlgitud Timotheus Vermeuleni ja Robin van den Akkeri essees „Märkmeid metamodernismist” (millele järgneb veel ka Viirese tarbetu-võitu referaat „Timotheus Vermeuleni ja Robin van der Akkeri metamodernism”).

Kahtlemata on Piret Viirel põhjalikud teadmised mitme viimase kümnendi kirjandusest ja kirjandusteadusest, ent neid on tumestanud mingi kummaline kirk ikka ja jälle kuulutada postmodernismi allakäiku. Selle kinnituseks, et postmodernism sai otsa juba 2001. aastal 11. septembri terrorirünnakuga, loitsib ta välja mitmeid teoreetikuid Linda Hutcheonist tollesinase hollandlaspaarini, kuid purjetab seejuures kauge kaarega mööda tõigast, et need õhtumaade targad pole absoluutselt kursis nullindate eesti kirjandusega, millele ometi kõnealune kogumik on pühendatud. Mitmed Methise erinumbris toodud näited – millest mõnele sai juba ülalpool viidatud – annavad tunnistust, et vähemasti tol kümnendil polnud postmodernistlikud võtted eesti kirjandusest veel kuhugi kadunud, vaid olid omased selle eksperimentaalseimale osale. Ent postmodernistlikuks võib nimetada ka kümnendi üht suurimat menuromaani, Kivirähki „Meest, kes teadis ussisõnu” (2007); kümnendi algupoleel kirjutas mitu kriitikute poolt entusiastlikult vastu võetud teost Jüri Ehlvest (veel üks selle erinumbri poolt unustatud autor). Ning 2010-ndatel võib pigem täheldada nende võtete jätkuvat nihkumist katsetuslikust perifeeriast kirjandusvälja keskme poole – mitte ainult Mikita ja Matsini, vaid ka Vadi uuemas loomingus. Ka P. I. Filimonovi „Thalassa! Thalassa!” on postmodernistlik romaan, ehkki tekitas minuski kahtlusi selle võttestiku kunstilises „jätkusuutlikkuses”. Ent need on juba uue kümnendi kahtlused – jään

selle juurde, et väide postmodernismi taandumisest nullindate alguses pole eesti kirjanduse kontekstis adekvaatne ega küllaldaselt tõestatav. Ma ei arva kaugeltki, et postmodernism oleks mingi väärtus iseeneses ning kõigis oma ilmutites tervitatav; aga ma tunnistan ja tunnustan paljutki ses võtmes loodud ning ma tõepoolest ei leia, et me peaksime postmodernismi kestmist eesti kirjanduses välismaiste „moekesrite” ees mingi mahajäämusena hābenema.

Aga just pingutatud trendiloomisena, halvas mõttes „intellektuaalse hipsterlusena” ja (oma taotluste kiuste?) ka lootusetult postmodernistlikuna mõjub Vermeuleni ja van den Akkeri kirjatükk „Märkmeid metamodernismist”, mis oma esseistliku laadivalikuga üritab välja vabandada nii hāgust ja vastuolulist argumentatsiooni kui ka (erinumbri teemaga ehk nullindate kirjandusega haakuda võiva) empiirilise tõendusmaterjali nappust. Ju on tegu sümpaatsete ja erudeeritud inimestega, aga siin jääb neist mulje kui pelkadest akadeemilistest õnneküttidest, kes on küll varmad endasuguste (konkurentide) segast väljenduslaadi kritiseerima, aga suudavad ise toota sāherdust peavalu tekitavat pseudodiipi, mille lahtiharutamiseks jõudsin käesolevat arvustust kirjutades kulutada teist niisama palju tāheruumi kui kogu ülejānud arvustusele, kuni mõistsin, et nullindate eesti kirjanduse mõistmise jaoks ei ole see kõik hoopiski vajalik. Ja kustutasin sellesse teksti puutuva enamjaolt āra. Kes tunneb end mu hinnangust solvatuna, sellega rāāgime eraviisiliselt edasi.

Viirese referaat ei lisa ta enda ega hollandlaste poolt juba oeldule suurt midagi; olulist uut infot on vaid viites Maarja Kangrole, kes nāeb Vadi loomingut metamodernismi võtmes tõlgendatavana (ent nagu juba eespool vāidetud, jātkab Vadi ka mitmeid postmodernistlikke strateegiaid ja kuulub oma uuemate teostega pigem praegusse kümnendis-

se). Aga lõppude lõpuks omistavad metamodernismist huvitatud teoreetikud sellele mõistele nii palju ja nii erinevaid kriteeriume, et mul tekib kiusatus esitada Viiresele vāljakutse: tõestagu, kuidas minu 2002. aastal avaldatud ja tema poolt mārghiliselt postmodernistlikuks kuulutatud romaan „Lugulaul” ei ole samas ka metamodernistlik!

Tōsi küll – Viirese enese artiklis loetletud „postmodernismijārgse” kultuuri-situatsiooni vōimalikud mārāratlused lubavad siiski leida vasteid eesti kirjandusest ja seega vāita, et needki joned iseloomustavad teatud osi nullindate kirjandusest (seda hāmmastavam, et Viires ise neid konkreetseid nāiteid pole eriti tuua tahtnud). Nii annab neo- ja remodernismi vāārtustatud „ilu, lihtsus ja lāhedus” (lk 10) seostada Kristiina Ehini ja Mathuraga, ennekōike vast siiski Kārt Hellermaga (kes kuulub ka kunsti spirituaalsust), ent miks mitte ka Kaur Riismaa uuema loomingu; kōigi kandepind lugejate seas on kümnendatel kasvanud. Siia vōiks arvata ka mitmed uued Tartu luuletajad (Maarja Pārtna ja Tōnis Vilu nāiteks). Iseasi, kas kōik nood autorid ise on nii vāga vaimustatud mingi „-ismi” esindamisest; neil on ju ka tuntavaid erinevusi. Ning Mikita „Lingvistilist metsa” vōib Viirese vahendatud mārāratluste alusel ju pidada ka „performatistlikuks” tekstiks tolle omadel tingimustel kehtestatud metafūüsilises optimismis, aga seejuures ei kao vōimalus kāsitada teost postmodernismi jātkena. „Uuslihtsuse” piiritlemisel toob Viires mitmeid nāiteid ja viitab mōnedele Jūrgen Rooste toodud nāidetele, aga samas ei mōju „uuslihtsus”, „uusausus” ega „uussiirus” ise mōistetena kuigi veenvalt; õigemini, need kōnelevad kasutajate vajadusest end ja enda lemmitavat ahvatlevalt „brāndida”, mitte niivōrd eripārasest vōi lausa unikaalsest kirjanduslikust vōttestikust, mis autorite/kirjanduslike minade tundeid ja vāārtusi kuidagi

radikaalselt vanast lihtsusest, aususest või siirusest eristaksid.

Potentsiaalikam on Viirese üks lemmikmõisteid „digimodernism”, mida kas või Facebooki üha suurema mõjulepääsu tõttu avaldamis- ja arvustamiskanalina võib praegust kümnendit iseloomustavaks pidada küll. Nullindaid veel siiski mitte niivõrd – vähemasti Viirese enda tingimusi järgides. Mõistusevastastelt mõjub joonealune lk 13: „Täpsustuseks tuleb lisada, et järgnevalt ei ole fookuses harrastuskirjandus ja eesti kirjanikku käsitatakse traditsioonilises tähenduses, s.t need on autorid, kes on avaldanud oma teoseid ennekõike trükis ja keda on tunnustanud kirjandusinstituutsioonid (kriitika, kirjanduslugu, kirjandusorganisatsioonid)” – kui ometi sama kogumiku kaasautori ja kaaskoostaja Priit Kruusi uurimusest nähtub, et digimodernismi mõiste alla hõlmataavad praktikad olid nullindatel enim levinud just tolles perifeerias ning kümnendivahetusel ja uuel kümnendil hakkas vahe perifeeria ja parnassi vahel üha enam hägustuma.⁶

Teisisõnu, Viires jätab kõrvale oma parima tõestusmaterjali, et selle asemel üle paisutada kutseliste kirjanike digiharjumusi ning nende tekstidele virtuaalruumis osaks saavaid edasiarendusi ja kommentaare. Blogide osas toob ta vaid ära blogivate kirjanike loetelu ning postituste üldtüpoloogia,

⁶ Miskipärast jätab Viires mainimata ka oiivaliselt digimodernismi sobituvat Jan Kausi „portaaliproosa”-taiese „Olgem head, mitte kurjad...”, mis koosneb fiktiivsetest (kuid paljuski reaalsusel põhinevatest) netikommentaariidest ning ilmus esmakordselt Vikerkaares (2002, nr 4) ning järgmisel aastal Kausi novellikogus. Samuti võib digimodernistlikuks pidada 2007. aasta suvel Postimehes ilmunud Jan Kausi järjeromaani „Koht”, mis osalt oli mõjutatud ka jagudele osaks saavaist netikommentaariidest ja mida polekski olnud õige raamatuna avaldada ilma nende kommentaariideta (nii on see tänini raamatuna ilmumata).

kuid ei analüüsi üksiti kirjanikublogide mõju kirjandusele ega suuda seega tõestada, et on toimunud „blogosfääri jõuline kirjandusse tungimine” (lk 16). Ka juba uue kümnendi fenomeni, Facebooki suhtes on Viires ülearu reibas, kas või järgnevas näites: „Mart Juur on aktiivne Facebooki kasutaja, kes iga päev jagab oma 1143 sõbrale lühikesi vaimukaid sõnamänge või lausejuppe. Kuna ta sõprade hulgas on palju teisi kirjanikke ja luuletajaid, siis hakatakse neid sõnamänge edasi arendama ja tekitab omamoodi luule- või sõnaloomingu võistlus, kes on vaimukam. Nii areneb algsest fraasist kõigi osalejate kaasabil midagi hoopis uut ja ootamatut” (lk 15). Ühena Juure netisõpradest pean tõde- ma, et need mitme (kirjanikust) kaasalõojaga mängud ei ole nüüd ka nii väga sagedased, arvestades Juure postituste hulka; ning kuigi mõni tema ja teise- gi kalambuur või lühinali kutsub esile mitmeid parafrase, ei iseloomusta see üldiselt seda, milline on Facebookis päris mitmete „profikirjanike” avaldatava luule (või mõne autori, näiteks Jüri Kolgi puhul ka proosa) retseptioon. Valdavas osas on see retseptioon nimelt üllatavalt napp, piirdudes vaid „laikimise” või mõne tunnustava sõnaga; vahel jagab lugeja teksti oma „seinale”; ent nii remiksimine, oma ilukirjandusliku tekstiga vastamine kui ka pikemad kriitilised sõnavõttud on siiski märksa haruldasemad, kui meedium seda võimaldaks. Mingi teatav muutus ses osas tekkis küll Liina Tammiste puhul, keda võibki nimetada esimeseks peamiselt Facebooki toel laiemat avalikkust tähelepanu pälvinud luuletajaks (kuigi nii „kirjandusproffid” kui ka „lihtlugejad” on ta lakoonilise, olmelise ja otseütleva poeetika suhtes siiani vägagi vastakail arvamustel). Ent jällegi, see on kümnendate fenomen, mille sarnast nullindatest hästi ei meenu (küll pidasid literaadid listides lahinguid Kadri Kõusaare üle, kes aga frivoolse ainesegi

puhul pretendeeris just kirjanduslikule keerukusele ja avaldas oma loomingut siiski traditsiooniliselt trükis).

Lõpuks on ka Viires ise sunnitud mõnna, et postmodernismijärgsele kultuurisituatsioonile ei ole veel veenvat määratlust ning „oleme ajajärkude ja kultuurisituatsioonide vahetuse piirihetkel” (lk 18). Seda võib väita ka

aastal 2014. Kuigi on üha enam märke, et ka „pikad nullindad” hakkavad läbi saama, ei ole selget veelahet ega saa seega ka lõppeda eelmise kümnendi kirjandust hõlmav diskussioon ja analüüs.

BERK VAHER